

Religieus Erfgoed

St. Hiëronymuskerk Wognum

Misdienaar

“Kees, kom je d’r uit!”. Het drong vaag tot me door. Ik lag nog in diepe slaap. Pa riep me nog een keer. “Kom eruit. De hoogste tijd!” Snel trok ik mijn kleren aan, at een snee brood en ging lopend op weg naar de kerk. Om zeven uur dienen in de vroegmis. Het was nog donker. Bij de kerk aangekomen zag ik tot mijn verbazing dat de kerkdeur nog dicht was. Nou, Jan Hand, de koster, zou zo wel opendoen. Maar het duurde en duurde. Langzaam werd het lichter.

Uiteindelijk, daar hoorde ik de sleutel in het sleutelgat rondraaien. De koster schrok toen hij me zag:

“Maar Kees, het is pas vijf voor half zeven! Ben je er nu al?” Pa’s wekker was een uur te vroeg afgegaan.

Ik had dus alle tijd om me op de mis voor te bereiden. In de kleine sacristie, waar het grote schilderij van Sint Hiëronymus hing, trok ik een zwarte toog uit het rek. Daar kwam ook mijn medemisdienaar, Dick Kooter, al aan. Gezamenlijk liepen we over het altaar naar de grote sacristie.

“As je maar weete dat ik met de gong gaan vedaag”, beet hij me toe. Beduurd dook ik in de wijde superplie, trok hem over mijn hoofd en streek de plooiën vlak. Zo, de bovenste vette knopen van mijn zwarte toog waren net bedekt. Ik zei niks, maar was inwendig woest. Dick was vandaag ‘de oudste’ misdienaar; dat hield in dat hij aan de rechterkant van het altaar diende, hij mocht de

bonnet aanpakken van de priester, het misboek van de ene naar de andere kant dragen en tijdens de offerande de ampullen met water en wijn aanreiken. De linker misdienaar mocht dan ‘met de gong’, d.w.z. hij mocht tijdens

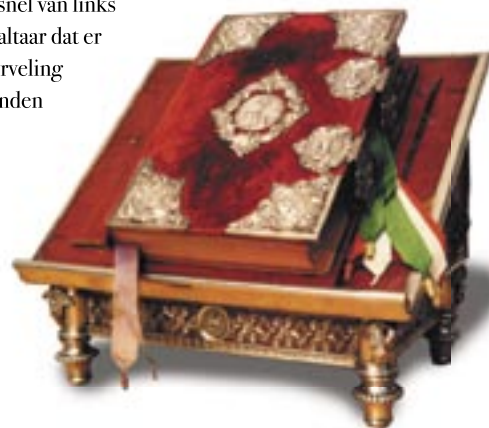
Deken H. Kuiper

de consecratie tweemaal drie keer op de gong slaan. Daarvoor mocht je van de altaartreden opstaan en helemaal naar beneden aan de voet van het altaar neerknielen bij de gong. Een voorrecht! En nou dreigde Dick Kooter dat van me af te pakken. Ik leunde half tegen de wasbak met de twee handdoeken, een ter linker-, een ter rechterkant; de ene was voor ‘ante’, d.w.z. vóór de mis, de ander voor ‘post’, na de mis. Wij mochten onze handen niet

wassen bij deze wasbak. Ik dacht eraan hoe een paar weken tevoren Jan Ootes en ik een rozenkrans naar elkaar gooiden en hoe deze net in de wasbak neerkletterde op het moment dat deken Kuyper de sacristie binnenkwam. Hoewel deze ten gevolge van de hardvochtige behandeling in kamp Buchenwald nog maar met één oog kon zien, had hij direct door wat er gaande was: hij pakte de rozenkrans op, gaf ons beiden een draai om de oren en bekleedde zich vervolgens, alsof er niets gebeurd was, rustig met de priesterlijke gewaden. Gezamenlijk wachtten we op de komst van de priester. We hadden deze zondag een gast-celebrant: pater Nico Commandeur. Hij was de zoon van de burgemeester en kwam tijdens zijn vakanties dikwijls een paar dagen in zijn geboortedorp terug. Bij mij was hij populair vanwege de snelheid waarmee hij de mis opdroeg. Hij ging zo volkomen in de dienst op dat hij zich van zijn twee misdienaartjes, laat staan van het aanwezige kerkvolk, nauwelijks bewust leek en bewoog zich zo zwierig en snel van links naar rechts op het altaar dat er een kleine luchtwerveling ontstond bij de panden

Pater N. Commandeur

van zijn kazuifel waardoor deze even opwaaiden. Enigszins hoopvol zag ik ernaar uit hoe Dick het zware misboek zou hanteren. Dat mocht hij van mij maar al te graag doen! Nog de vorige zondag was het me overkomen dat het misboek van de standaard was afgegleden en op de altaartrede was gevallen. Een schande! Dick beklom het altaar, schoof zijn armen onder de standaard en tilde: het ging niet! Hij kon niet eens het misboek tillen! Pater Nico zag het, schoof Dick opzij en tilde het misboek zonder veel plichtplegingen naar de evangeliekant. Dat zat Dick lang niet lekker!

De preek van pater Nico was geheel in stijl: vlot en kort. Waarover hij preekte ontging me: vanaf mijn zitplaats staarde ik vol bewondering naar de fraai vergulde miskelk. Pater Commandeur mocht die gebruiken. Kapelaan Van der Meer had ons verteld dat die kelk

Kapelaan
Seb. van der Meer

eeuwenoud was. Even later werd ik weer in beslag genomen door gedachten over de gong. Het was zaak op mijn qui vive te zijn. Ik kende Dick Kooter.

Na de preek ging het snel: pater Jan hield het tempo hoog. *Lavabo inter innocentes manus meas...*, Dick goot vanuit de ampul overvloedig water over de handen van de priester, daarna het *Orate, fratres* en toen de Prefatie. Mijn plan was om zodra ik het *Memento Domine* zou horen, snel overeind te komen, maar het was al te laat. Het

'Sanctus, sanctus, sanctus' had nog niet geklonken, of Dick kwam al overeind en liep naar de gong toe. Ik was machteloos.

Na de mis werd er geen woord tussen ons gewisseld, in het voorportaal van de kerk keek ik hem nog even dreigend aan, maar durfde verder niets. Ik krijg je nog wel, dacht ik.

Na verloop van een paar weken waren mijn wraakgevoelens helemaal weggeëbd: ik zag Dick Kooter eigenlijk helemaal niet meer en bovendien kreeg ik van kapelaan Van der Meer een eervolle opdracht: bij het komende 40-uregebed mocht ik

tijdens het plechtige slotlof 'met het wierooksvat'! Het 40-uren gebed was een drie dagen durende godsdienstige oppepper, die crop gericht was het enthousiasme van de soms wat lauw wordende gelovige volwassenen te stimuleren. Tijdens de slotbijeenkomst, het plechtig lof, werden alle registers opengetrokken. De kerkbanken puilden uit, pastoors en kapelaans uit omliggende parochies waren uitgenodigd en vulden in hun prachtige priesterlijke gewaden het altaar. Daar tussendoor dwarrelden de acht misdienaars, voor deze feestelijke keer gehuld in rode togen met hagelwitte superplis, afgezet met kanten mouwen en een fraaie rode kraag met tressen.

Pastoor Van den Berg uit Spierdijk, een heilige man wiens voorbeeld tientallen jongemannen uit zijn parochie deed besluiten om 'op studie' te gaan, celebreerde. Onze eigen kapelaan hield een gloedvolle predicaat: het waren voor de parochie weer prachtige dagen geweest, allen hadden gebiecht en gecommuniceerd, we mochten dankbaar terug- en vooruitkijken. Na de preek zong het koor het Magnificat, daarna werd de prachtige monstrans, een indrukwekkend verguld koperen bouwsel in de vorm van een toren, van de troon waarop deze met het Allerheiligste uitgesteld had gestaan, omlaag getild en voorbereidelen voor de plechtige processie namen een aanvang. Pastoor Van den Berg, het goudbestikte velum om zijn schouders geslagen, stond gereed met de monstrans. Zijn dikke lippen prevelden voortdurend gebeden. Her en der in de kerk kwamen personen overeind, zij haalden de gereedstaande vaandels van de verschillende verenigingen op en vormden daarna een rij. Teun Ootes, factotum van de parochie, liep zenuwachtig gebarend heen en weer, maande vergeefs enkele opgeschoten knapen

die wat verveeld in de kerkbanken hingen tot meer devotie en liep daarna naar het Maria-altaar, waar de overige drie kerkmeesters zich al hadden opgesteld bij het baldakijn. Gevierden liepen zij naar het midden van het altaar. Daar daalde de celebrant, de grote monstrans torsend, de altaartreden af, ging onder het baldakijn staan en de processie zette zich in beweging. Jan Blauw en ik schreden achterwaarts voor het baldakijn uit, zwaaiend met het wierookvat. Een lichtblauwe wolk onttrok het biddend gelaat van pastoor Van de Berg aan onze ogen, maar wij hoorden hem bidden. Jan Ootes, dienstbaar als altijd, droeg het zilveren 'scheepje' met wierookkorrels en maande ons langzamer te lopen als de processie opstopte. Daar zette het koor in: *Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat!* Ik schrok bijna van het geluid dat de paar koorzangers die vanaf het koor naar beneden waren gekomen en zich in de processie hadden opgesteld, produceerden. Luid zong het ganse kerkvolk mee, gesteund door organist Jan van Berkel die het orgel liet aanzwellen. Het hoofd van Jan hing soms over de rand van het koor wanneer hij zich moest strekken om de pedalen te bespelen. Daar passeerden we de meidenbank. Door de geur van de wierook heen meende ik toch het indringende parfum van sommigen van hen te kunnen onderscheiden. Dat waren de meiden die zich opzichtig opmaakten en altijd even te laat in de kerk kwamen om des te beter gezien te worden. 'Stam Gad, twaalf duizend getekenden' klonk het dan half luid uit de mond van Ben Rohof, waarna hij met zijn olijke gezicht triomfantelijk om zich heen keek. Ben zat bij voorkeur op de achterste bank om er goed het oog in te hebben wie er binnenkwam. Onder pastoor Stammeijer, een gortdroge, maar slimme man, werd Ben met nog enkele opgeschoten knapen gepromoveerd tot ordebewaker. Zij zorgden voor Eerbied In Gods Huis. Nu waren we achter in de kerk. Piet Krijnsen, mijn buurjongen en

vriend, grijnsde me breeduit tegemoet. Ambsthalve hield ik mijn gezicht in de plooi: ik wist dat hij probeerde me aan het lachen te maken, maar kapelaan Van der Meer had ons terdege

geïnstreerd: "Jongens, denk eraan, nooit lopen, maar liturgisch schrijden en altijd ernst in de nabijheid van het Allerheiligste!" Als ik Piet zag zitten was dat wel eens moeilijk: gezamenlijk hadden we in de kerk wel eens riskante strapatsen uitgehaald. Zo zagen we er tijdens de schoolmis, die we nooit verzuimden, geen been in, om net als de meeste andere scholieren, naar de communicatiebank te lopen, daar neer te knielen, maar dan als de priester met de heilige hostie langskwam, eerbiedig, maar beslist 'nee' te knikken. We hadden onze ochtendboterham al onderweg opgegeten, maar hielden de schijn hoog. Het koor zette een nieuw lied in:

*Knielt Christenschaar,
voor 't zoenaltaar,
uw God rust daar
Knielt biddend neer
en brengt uw Heer
lof dank en eer.*

De hele kerk viel in met het refrein:

*Wees gezegend,
levend Manna,
Christus Jezus,
Wees, Jezus zoet,
van ons gegroet,
o Jezus zoet.*

Deken P. Stammeijer

Vlak achter Piet zat mijn vader. Vader Krijnsen had een eigen plaats, mijn vader niet, maar bij plechtige gelegenheden veroorloofde hij zich een plaats in de dubbeltjesbank.

Zweetdruppels parelden op het gezicht van de celebrant en af en toe kuchte hij moeilijk. Jan Ootes had zoëven een flinke schep korrels op de gloeiende kooltjes in de beide wierookvaten gegooid en wolven wierook golfdje om ons heen. We naderden de zijdeur van de pastorie. Als ik niet moest dienen zat ik daar meestal in de zijbeuk. Vlak achter een wat sjofele oude man, die tijdens de dienst regelmatig en met volle overgave rochelde. Knielen deed hij nooit, maar tot mijn verbazing zag ik dat hij nu, evenals iedere andere parochiaan, op zijn knieën neerzeeg toen het Allerheiligste passeerde.

De geur van de wierook, het luide gezang, de volle kerk, ik werd er zelf ook een beetje duizelig van en ik was blij toen het baldakijn de altaartreden naderde. Pastoor Van den Berg, ondersteund door onze kapelaan, beklom met moeite de treden en

zette opgelucht de monstrans neer op het altaar.

De grote hostie werd teruggezet in het tabernakel. In de kerk hadden de deelnemers aan de processie zich weer naar hun plaatsen begeven.

Een kort gebed werd gevolgd door het slotlied: 'Aan U o Koning der eeuwen'. Nog eenmaal galmde het door de kerk. De priesters kwamen

overeind, wij misdienaars liepen voor naar de sacristie, de pastoors en kapelaans zeiden 'Proficiat' tegen elkaar en leken allen blij en opgewekt. Hun wachtte een gezellige avond in de pastorie met puike wijn en goede sigaren.

Ik was door het geweldige spektakel danig onder de indruk: thuis wachtten vader en moeder me op: ja, er was mooi gepreekt, het koor zong goed en die en die waren er ook. Om onverklaarbare reden barstte ik opeens in tranen uit. Daar begrepen vader en moeder niets van. "Nou, ga maar lekker vroeg naar bed, Kees. Morgenochtend vroeg roep ik je wel. Je moet toch om zeven uur dienen?" Ik knikte van ja en ging naar bed.

Verklaring van enkele woorden:

Superplie: koorhemd gedragen over de toog

Bonnet: vierkant hoofddekseel met drie opstaande randen

Rozenkrans: gebedskrans van Weesgegrooten en Onze Vaders

Celebrant: voorganger bij kerkelijke ceremonie, priester die de mis doet

Kazuifel: zijden overkleed zonder mouwen waarop aan de voorkant een kolom en aan de achterkant een kruis is afgebeeld. Gedragen tijdens de Mis.

Kapelaan: priester werkzaam in parochie onder pastoor.

Lavabo: Onder de onschuldigen was ik mijn handen. Gebed tijdens handwassing

Orate, fratres: Bidt broeders

Prefatie, memento: gebeden voorbereidend op consecratie,

Christus vincit, Christus regnat,

Christus imperat: Christus overwint, Christus regeert, Christus heerst

Stam Gad: Uit Boek der Openbaring. Hfdst. 7.4

Gegevens kerkschatten

Missaal en standaard
Zilver.

Tussen 1836 en 1876.

Voorstellingen: Calvariegroep; Christus in de Olijfhof; de vier evangelisten; Maria, Jozef, Christus.

Kelk

Verguld zilver.

Maker: Thomas Bogaert, Amsterdam, 1597-1653.

Voorstellingen: Laatste Avondmaal, Verrijzenis, Hemelvaart en Pinksteren.

Monstrans

Verguld zilver.

Maker: Fa. Janssen en Co.

Tilburg/Haarlem, 1901.

Tekst: "Op het zilveren priesterfeest v.d. Eerw. Heer A.A. Verbeek Deken en pastoor van Reinalda Ruiters Wognum 15 Aug. 1903".

Wierookvat en scheepje

Zilver.

Maker: Th. Bogaert, Amsterdam 1597-1658. Jaarletter S. (=1607, 1628 of 1649).